

Asia: VN/17651/2021

Lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittäminen valtioneuvostossa

1. Jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet

Tulisiko kaikista lainsäädäntöhankkeista tehdä jälkiarviointi? Perustele.

kyllä

Jos jälkiarviointi toteutettaisiin vain osasta lainsäädäntöhankkeita, millaisin kriteerein jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet tulisi valita?

Jälkiarvioinnin laajuus voi vaihdella, mutta lähtökohdan tulisi olla se, että arviointi laaditaan. Yksinkertaisimmillaan se voisi olla lyhyt laadullinen selvitys virkatyönä lain onnistumisesta. Kuitenkin joissain tapauksissa voi olla tarpeen, että jälkiarviointia ei tehdä. Nämä tapaukset pitäisi kuitenkin perustella jo hallituksen esityksessä - eli lähtökohdan tulisi olla, että jälkiarviointi järjestetään. Arvioinnin suunnittelu pitäisi kuvata hallituksen esityksessä. Jos jälkiarviointia ei järjestetä, se pitäisi perustella hallituksen esityksessä.

Tulisiko lainsäädännön jälkiarviointia tehdä säädöksittäin vai laajempina kokonaisuuksia? Perustele.

muulla tavoin, miten? [Jälkiarvioinnin toteutus, säädöksittäin tai laajempina kokonaisuuksina tulisi valita ja perustella hallituksen esityksessä. Riippuu siis arvioitavasta kokonaisuudesta.]

Pitäisikö jälkiarvioinnin tekemistä suunnitella jo lain laadintavaiheessa? Miten?

Lainsäädännön arviointineuvosto on ajoittain kiinnittänyt huomiota siihen, että lakiluonnoksen tavoitteet eivät ole riittävän selkeästi määritelty. Lainvalmisteluun tulisikin ottaa aina näkökulma siitä, miten lain onnistumisen seuranta järjestetään. On käytetty esimerkiksi erilaisia seurantahankkeita (joista voi mainita nuohousuudistuksen seurantahankkeen), tai sitten lain onnistumista on seurattu virkatyönä. Tässä voi kuitenkin olla suurta vaihtelua.

Selkeintä olisi, että lainvalmistelussa (jonka lopputuloksena on hallituksen esitys) olisi integroituna aina jälkiarvioinnin näkökulma - miten jälkiarviointi on suunniteltu toteutettavaksi. Lainkirjoittajan opasta tulisikin täydentää siltä osin, että miten lakihankkeen seuranta suunnitellaan järjestettäväksi. Lainkirjoittajan oppaassa voisi olla esilaisia esimerkkiratkaisuja. Lainvalmistelun yhteydessä tulisi myös päättää laadulliset tai määrälliset mittarit tai näiden yhdistelmä, joilla lain seurauksia

arvioidaan. Tulisi myös olla mekanismit sen varmistamiseksi, että myös ennalta-arvaamattomat muutokset tulee raportoiduiksi. Näitä voi olla esimerkiksi hallituksen esityksessä tunnistamattomat ulkopuoliset viranomaisten tai tuomioistuimien muutokset lain tulkinnassa. Arvioinnin laajuuden suunnittelu pitäisi olla osa hallituksen esitystä.

2. Jälkiarviointien resursointi ja toteutus

Miten jälkiarvioinnit tulisi rahoittaa ja resursoida?

Lainvalmisteluun tulisi rakentaa sisäiset mekanismit myös seurantaan, joita voidaan täydentää ulkopuolisilla resursseilla, jos hankkeen laajuus sitä edellyttää. Mitä merkittävämmästä muutoksesta on kyse, sitä enemmän resursseja tulee varata. Kuitenkin lainvalmistelijoiden työn substanssiin kuuluu olla tietoinen siitä, miten laadittu laki on mennyt käytäntöön - muutoinhan hallinto pääsee erkanemaan liikaa tosielämästä. Siten jälkiarvioinnin edes yleisellä tasolla pitäisi olla jo nykyisellään osa virkatehtäviä.

Miten jälkiarviointeja tulisi toteuttaa?

Erillisen jälkiarviointia koskevan suunnitelman mukaisesti, joka on osa laista annettavaa hallituksen esitystä. Tarvittaessa usean eri lakipaketin jälkiarviointia koskeva suunnittelu voidaan yhdistää yhdeksi kokonaisuudeksi.

Miten varmistetaan jälkiarviointien laatu?

Viime kädessä Eduskunta voisi puuttua jälkiarviointien laatuun. Siksi niistä pitäisikin olla raportointivelvollisuus eduskunnalle. Voitaisiin myös pohtia, tulisiko Lainsäädännön arviointineuvoston yhteyteen perustaa myös esimerkiksi lainsäädännön jälkiarviointijaosto, joka arvioisi laadittuja jälkiarviointeja ja antaisi niistä palautteen.

Miten voitaisiin lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa lainsäädännön jälkiarvioinnissa?

Laajoista arviointihankkeista voitaisiin perustaa esimerkiksi VN TEAS -hankkeita, jotta arviointi voitaisiin tarvittaessa järjestää esimerkiksi tutkimuslaitoksen tai kolmannen sektorin toimenpitein. Yhteistyö kytkeytyy siis ainakin rahoitukseen. Lisäksi lakihankkeiden lausuntopyyntöissä voitaisiin pyytää lausunnonantajaa arvioimaan lakihankkeen suunniteltua jälkiarviointia. Tässä on vielä paljon kehitettävää, sillä lakihankkeen substanssista annetut lausunnot eivät välillä tule mitenkään huomioiduksi lopullisessa hallituksen esityksessä. Kun kuullaan ja saadaan perusteltuja muutosesityksiä, tulisi aina antaa vastine, jossa perustellaan miksi pysytään tietyissä kannassa lainvalmistelun yhteydessä tai päädytään muuttamaan kantaa. Tämä koskee lainvalmistelua yleensäkin, kuten myös lakiluonnoksen mahdollista tulevaa jälkiarviointisuunnitelmaa koskevaa osuutta.

3. Jälkiarviointien koordinointi

Tulisiko jälkiarviointien tekemistä koordinoida valtioneuvostossa? Perustele.

en osaa sanoa [Isot kokonaisuudet, jotka kuuluvat usean ministeriön vastuulle, voisi olla järkevää koordinoida valtioneuvostossa ja esimerkiksi vastuuttaa seurannan onnistumisen arviointia Lainsäädännön arviointineuvostolle.]

Miten mahdollinen koordinointi tulisi toteuttaa? Perustele.

muu menettely, mikä? [Koordinoituvastuut tulisi aina kuvata hallituksen esityksessä. Kyse voi olla ministeriön sisäisestä koordinoinnista, tai sitten siitä että esitetään valtioneuvoston tehtäväksi.]

Millaisia tehtäviä koordinaatioon tulisi sisällyttää?

Kyse on tavallaan siitä, että koordinoituna tulisi toteuttaa hallituksen esityksessä esitettyä jälkiarviointisuunnitelmaa, joka on tietyllä tavalla "lainsäädännön jälkiarvioinnin tutkimussuunnitelma". Jälkiarviointisuunnitelman tulisi olla aina toteuttamiskelpoinen, ja joissain tilanteissa se voi edellyttää sitä, että VN koordinoi jälkiarviointia. Tämä ei kuitenkaan ole kaikissa tilanteissa välttämätöntä.

4. Jälkiarviointien hyödyntäminen ja avoimuus

Miten varmistetaan jälkiarviointien hyödyntäminen?

Eduskunnalle tulisi antaa selvitys tehdyistä jälkiarvioinneista ja mahdollisuus antaa toimeksianto esimerkiksi lainsäädäntöön tehtäviin korjauksiin jälkiarvioinnin perusteella. Lisäksi jälkiarvioinnit tulisi koota yhteen portaaliin, josta ne ovat saatavissa kaikille niitä pyytävälle. Tällöin arvioinnit olisivat muun muassa niin tutkimusyhteisön kuin kiinnostuneiden kansalaistenkin käytettävissä.

Miten varmistetaan jälkiarviointien avoimuus ja läpinäkyvyys?

Jälkiarviointien pitää olla julkisia ja helposti saatavilla yhdestä paikasta, kuten Lainsäädännön arviointineuvoston lausunnot. Hakumahdollisuuksien tulisi myös olla helppokäyttöisiä.

Tarvitaanko erityinen internet-sivusto, jossa informoidaan jälkiarvioinneista? Perustelee.

kyllä [Tiedon avoimuus ja hyödynnettävyys edellyttää sitä, että ne ovat helposti saatavilla. Alusta voi olla esim. finlex tai sitten erillinen sivusto.]

Mitä tällaisen sivuston tulisi sisältää?

muuta, mitä?

Onko joitain muuta mitä jälkiarviointien kehittämisessä tulisi huomioida?

Paras olisi, jos samalla sivustolla olisi sekä suunnitellut jälkiarvioinnit ja tässä yhteydessä jälkiarviointien kytkeytyminen vaikutusarviointeihin sekä vastuutaho ja mahdollinen linkki sivustolle. Samalta sivulta olisi hyvä löytyä jo toteutetut jälkiarvioinnit raporteineen.

Koordinaatio tehtyjen jälkiarviointien keräämisestä ja tallentamisesta tulisi vastuuttaa. Tämä voisi olla esimerkiksi lainsäädännön arviointineuvoston yhteydessä, ja tällä virastolla olisi myös toimivalta seurata jälkiarviointien valmistumista ja edellyttää ministeriöitä toimittamaan valmistuneet arvioinnit. Lainsäädännön arviointineuvosto voisi näiden pohjalta laatia koonnin arviointien onnistumisesta sekä kehittämis ehdotuksia arviointien kehittämiseksi.

Telaranta Kari
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK